

Norges Bank Finansiell stabilitet
Avdeling for interbankoppgjør

Norges Banks oppgjørssystem og sikkerhet for bankenes lån

Tjenester for bankene og staten

Årsrapport 2010

Innhold

1	Introduksjon	3
2	Oppgjørstjenester for bankene	5
2.1	Innledning	5
2.2	Sentrale aktører og funksjoner for oppgjør i Norges Bank	5
2.3	Driftsmønsteret for Norges Banks oppgjørssystem	6
2.4	Overføringer til NBO	8
2.5	Samarbeidsordninger	9
2.6	Deltakelse i NBO	10
2.7	Priser i NBO	10
2.8	Omsetning og innskudd i NBO	11
2.9	Dager med stor omsetning i NBO	13
2.10	Scandinavian Cash Pool	14
2.11	Continuous Linked Settlement	14
3	Sikkerhet for lån i Norges Bank	17
3.1	Innledning	17
3.2	Låneordningene	17
3.3	Regelverket for sikkerhetsstillelse	17
3.4	Rutiner for pantsettelse	18
3.5	Bankenes sikkerhetsstillelse	20
3.6	Utnyttelse av låneadgangen til F-lån	22
3.7	Bytteordningen	22
4	Tjenester for staten	24
4.1	Innledning	24
4.2	Statens konti i Norges Bank	24
4.3	Statens konsernkontoordning	25
4.4	Statens gjelds- og likviditetsforvaltning	26
5	Tilgjengelighet for IKT-systemene	28
6	Beredskapsøvelser og tester av reserveløsninger	29

1 Introduksjon

Norges Bank utfører oppgjørstjenester for bankene gjennom Norges Banks oppgjørssystem (NBO). Betalinger mellom bankene og overføringer mellom bankene og Norges Bank gjøres opp med endelig virkning når de posteres på bankenes konti i NBO. Betalingene mellom bankene skjer på bakgrunn av bankenes likviditetsstyring, betalingstjenester for kunder, valutahandel og oppgjør for handel med verdipapirer og derivater. Overføringene mellom Norges Bank og bankene følger av sentralbankens likviditetspolitiske tiltak, forvaltning av statens likviditet, bankenes innskudd og uttak av kontanter og sentralbankens egen drift.

Noen hovedpunkter for 2010:

- Det har ikke vært avbrudd i driften av NBO, og den tekniske tilgjengeligheten for NBO-systemene er målt til 100 prosent for hele året. Det var noe ustabilitet i bankenes tilgang til sine konti via NBO Online frem til mars, men dette problemet ble løst. Etter dette har denne kommunikasjonsløsningen vært tilnærmet fullt tilgjengelig.
- Gjennomsnittlig omsetning per dag i NBO var 176 milliarder kroner. Dette er lavere enn i de foregående årene.
- Bankenes pantsettelse av verdipapirer for lån i Norges Bank økte fra 263 milliarder kroner ved begynnelsen av året til 274 milliarder kroner ved utgangen av året.
- Om lag 400 statlige virksomheter hadde ved utgangen av året i alt 1 052 konti i Norges Bank. Gjennomsnittlig omsetning per dag på disse kontiene var 22 milliarder kroner.

Denne årsrapporten inneholder informasjon om driften av NBO, bankenes sikkerhetsstillelse for lån og tjenestene med kontohold for staten. Deltakelsen og omsetningen i NBO er nærmere omtalt i

kapittel 2 som også inneholder en forklaring av de ulike typene betalingsoppgjør og hvilke forhold som påvirket omsetningen i 2010.

For at en bank skal få gjort opp betalinger i Norges Bank, må banken ha tilstrekkelig innskudd på sin oppgjørskonto. Bankene har adgang til å låne i Norges Bank med sikkerhet i pantsatte verdipapirer.

Norges Bank kan yte rentefrie lån gjennom dagen og lån over natten med rente. Lån over natten kan bare gis til banker. Låneordningene bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene og gjennomføre likviditetspolitiske tiltak overfor bankene. Selve overføringen av likviditet mellom Norges Bank og bankene skjer ved posteringer på bankenes konti i NBO.

Som følge av finansuroen høsten 2008 ble det iverksatt tiltak som førte til at bankenes adgang til å låne i Norges Bank ble sterkt utvidet, både ved at Norges Bank innførte lån med lengre løpetid enn normalt og ved at grunnlaget for pant ble utvidet. På oppdrag for Finansdepartementet har Norges Bank forvaltet bytteordningen mellom obligasjoner med fortrinnsrett og statskasseveksler. Ordningen med sikkerhet for lån, bankenes bruk av låneordningene og oppgavene med bytteordningen er omtalt i kapittel 3.

Norges Bank har oppgaver med å forvalte statens likvide beholdninger ved hjelp av et kontosystem i tilknytning til statens konsernkontoordning og statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Et hovedformål er å samle statens likviditet hver dag på statens foliokonto i Norges Bank. Bankene som utfører betalingstjenester for staten overfører hver dag statens likviditet og saldo på statlige virksomheters konti hos seg til statens konti i Norges Bank. De operative oppgavene med kontoholdet for staten er omtalt i kapittel 4.

Norges Bank er øverste oppgjørsbank i norske kroner og NBO utgjør kjernen i den finansielle infrastrukturen i Norge. Et effektivt og robust oppgjørssystem er derfor viktig for finansiell stabilitet, og bankenes kontohold i Norges Bank er viktig for en effektiv gjennomføring av pengepolitikken. Det legges derfor stor vekt på at NBO-systemene er operasjonelt pålitelige og oppfyller høye krav til tilgjengelighet. Tilgjengeligheten for NBO-systemene omtales i kapittel 5.

For å forebygge avvik og redusere virkningene av de avvikene som oppstår, har Norges Bank beredskapsløsninger som testes jevnlig både internt og i samarbeid med eksterne parter. I kapittel 6 omtales beredskapsøvelser og tester av reserveløsninger.

Det er et mål for Norges Bank at utformingen og driften av oppgjørssystemet skal oppfylle internasjonale anbefalinger¹ og standarder. Denne årsrapporten og de forhold som presenteres her, er en del av dokumentasjonen for å vurdere i hvilken grad dette målet nås.

¹ Dette gjelder spesielt følgende to anbefalinger: "Core Principles for Systemically Important Payment Systems" fra Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS), Publications No. 43 January 2001, og "Recommendation for Securities Settlement Systems" fra CPSS og Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions, Publication No. 46 November 2001. Begge rapportene utgitt av Den internasjonale oppgjørsbanken – BIS.

2 Oppgjørstjenester for bankene

2.1 Innledning

Norges Bank er øverste oppgjørsbank for betalinger mellom bankene. Oppgjør skjer ved postering på bankenes konti i Norges Banks oppgjørssystem (NBO). Avregninger fra Norwegian Interbank Clearing System (NICS), Verdipapirsentralen ASA og Oslo Clearing ASA gjøres også opp i NBO. Se nærmere omtale av disse aktørene i avsnitt 2.2.

For at en betaling skal gjøres opp i NBO, må betalende bank ha dekning på sin konto i form av innskudd. Bankene har adgang til rentefrie lån gjennom dagen på grunnlag av pantsatte verdipapirer. De fleste bankene bruker denne låneadgangen til daglig å øke sine innskudd. Dette bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene i Norges Bank.

Dersom det ikke er dekning for et betalingsoppdrag, blir oppdraget liggende i kø i NBO. NBO har en funksjon for å løse opp såkalte vranglåssituasjoner. Vranglåsfunksjonen innebærer at både utgående og inngående betalinger i kø avregnes mellom bankene. Betalingene blir gjort opp dersom hver bank samlet sett har dekning for sine betalinger. Køordningen i NBO gir også bankene mulighet for å omprioritere mellom sine betalinger slik at et større antall betalinger lar seg gjennomføre innenfor tilgjengelig likviditet.

Betalingsoppgjør skjer både i Norges Bank og i private oppgjørsbanker. I 2010 var DnB NOR Bank og SpareBank 1 SMN oppgjørsbanker for flere andre banker. I tillegg var Fokus Bank oppgjørsbank for GE Money Bank, og Skandinaviska Enskilda Banken var oppgjørsbank for sin datterbank SEB Privatbanken ASA som er en selvstendig norsk forretningsbank. Se

Oppgjør på flere nivåer

I bankenes felles avtale- og regelverk for avregning og oppgjør klassifiseres bankene i nivå 1 og nivå 2. Banker på nivå 1 gjør opp sine posisjoner i NICS Netto i Norges Banks oppgjørssystem. Banker på nivå 2 gjør opp sine posisjoner i en privat oppgjørsbank.

Betalinger mellom en bank på nivå 1 og en bank på nivå 2 gjøres opp ved at betalingene inngår i posisjonen som den private oppgjørsbanken har i oppgjøret av NICS Netto i Norges Bank. Dette gjelder også betalinger mellom banker som benytter ulike oppgjørsbanker på nivå 2.

Betalinger mellom to banker på nivå 2, eller mellom bank på nivå 1 og bank på nivå 2, kan også gjøres opp enkeltvis i Norges Banks oppgjørssystem.

Oppgjørsbanker med antall deltakere per 31.12.2010.

Norges Bank	21
DnB NOR Bank	105
SpareBank 1 SMN	13
Skandinaviska Enskilda Banken	1
Fokus Bank	1
Sum	141

rammen for omtale av betalingsoppgjør på flere nivåer.

2.2 Sentrale aktører og funksjoner for oppgjør i Norges Bank

Norges Banks oppgjørssystem (NBO) er kjernen i systemene for avregning og oppgjør av betalinger i Norge. Interbanksystemene benyttes for at banker skal gjøre opp betalinger seg imellom eller på vegne av sine kunder.

Bankene kan sende betalingsoppdrag til oppgjør i NBO via hovedkanalen SWIFT, NBO Online eller via bankenes fellessystem NICS.

Norwegian Interbank Clearing System (NICS) avregner betalinger mellom bankene og videresender nettoposisjonene til oppgjørsbank. Enkeltbetalinger over 25 millioner kroner sendes enkeltvis til oppgjør i NBO. Driftstjenestene for NICS leveres av Nets Norge Infrastruktur AS (tidligere BBS Infrastruktur AS).

SWIFT er et internasjonalt kommunikasjonsnettverk for finansielle meldinger og betalingsoppdrag. Dette er hovedløsningen for bankenes og andre aktørers kommunikasjon med NBO. Se ramme om SWIFT

NBO Online er en nettbanklignende løsning som bankene kan benytte til å hente informasjon fra sin konto i NBO og til å registrere betalingsoppdrag. Bruken av løsningen er for de fleste bankene basert på en etablert kanal via NICS.

Verdipapirsentralen ASA (VPS) fører det sentrale rettighetsregisteret for verdipapirer i Norge og registrerer handler med verdipapirer. VPS kontrollerer at verdipapirene er til stede på selgers konto og beregner netto pengeposisjon for handlene for hver deltaker i verdipapiroppjøret (VPO). Disse netto pengeposisjonene inngår i en avregning som sendes til NBO for oppgjør to ganger om dagen. Etter oppjøret i NBO overføres rettighetene til verdipapirene fra selgers til kjøpers verdipapirkonto i VPS.

Oslo Clearing (OC) beregner bankenes posisjoner i handelen med finansielle derivater og bankenes posisjoner knyttet til bruken av låneordningen for verdipapiroppjøret i Verdipapirsentralen (VPS). Oslo Clearing sender hver dag én derivatavregning og én avregning for låneordningen for verdipapirer til oppgjør i Norges Bank. Oslo Clearing er også sentral motpart i handelen med aksjer på Oslo Børs, se ramme på side 8.

Continuous Linked Settlement (CLS) er et internasjonalt system for oppgjør av handler med valuta. Bankene som benytter CLS til oppgjør i norske kroner, foretar innbetalinger til og mottar utbetalinger fra CLS via CLS Banks konto i NBO.

Scandinavian Cash Pool (SCP) er en ordning der banker med konto i Norges Bank, Sveriges riksbank og/eller Danmarks Nationalbank kan benytte innskudd i disse sentralbankene som sikkerhet for lån gjennom dagen i en annen av de tre sentralbankene.

Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication - SWIFT

SWIFT er et verdensomspennende nettverk for overføring av meldinger med finansiell informasjon, spesielt mellom aktørene i finansmarkedene. Nettverket og de standardene som benyttes kontrolleres av selskapet S.W.I.F.T. SCRL som har hovedkontor i Belgia og betjener i underkant av 8500 finansinstitusjoner i 208 land.

SWIFT-meldinger benyttes både til å autorisere betalingsoppdrag og til å sende annen finansiell informasjon.

Norges Bank har inngått flere avtaler med S.W.I.F.T. SCRL om de systemløsningene banken bruker.

Norges Bank er representert i styret for den norske brukerguppen for SWIFT.

2.3 Driftsmønsteret for Norges Banks oppgjørssystem

Norges Bank fastsetter driftsmønsteret for NBO. Vesentlige endringer forelegges bankene til uttalelse. Endringer kunngjøres ved rundskriv med én måneds varsel. Gjeldende driftsmønster er tilgjengelig fra Norges Banks internettside for NBO.

NBO er åpent for å gjennomføre oppgjør fra kl. 05:30 om morgenen til kl. 16:35 om ettermiddagen. Det er også mulig å sende inn betalingsoppdrag utenom åpningstiden.

Slike oppdrag vil bli gjort opp så snart NBO er åpent.

NBO Online, som gir bankene innsyn i egen konto og kan benyttes til å registrere betalingsoppdrag, er normalt tilgjengelig hele døgnet alle dager. Betalingsoppdrag via NBO Online vil bli gjort opp innenfor åpningstiden til NBO.

Når NBO åpner for oppgjør av dagens betalinger, posteres renter på innskudd og renter på eventuelle D-lån over natten.

Avregninger fra NICS

I løpet av 2010 ble det foretatt flere endringer i driftsmønsteret for NBO, hovedsakelig på grunn av endringer i driftsmønsteret for NICS. Med virkning fra 4. juni ble de særskilte avregningene i NICS av betalinger via SWIFT, de såkalte NICS SWIFT Netto, avviklet. Disse ble tidligere gjort opp i NBO tre ganger daglig. Betalingsoppdrag via SWIFT ble etter dette tidspunktet avregnet i NICS sammen med andre betalinger og gjort opp samlet i NBO to ganger daglig. Se omtale av nettooppgjør i avsnitt 2.8.

NBO mottar den første daglige NICS Netto ca. kl. 05.45. Fram til 24. september ble den andre daglige avregningen fra NICS normalt mottatt innen kl. 14.45. Med virkning fra 24. september innførte NICS en ny avregning til oppgjør i NBO ca. kl. 13:45, mens oppgjøret av den siste avregningen ble forskjøvet til ca. kl. 15:45.

Fra samme tidspunkt innførte Norges Bank frister for når NICS Netto avvises i NBO dersom en eller flere banker mangler dekning for sin betalingsposisjon. Fristene ble fastsatt til henholdsvis kl. 08:00, kl. 14:30 og kl. 16:00 for de tre daglige avregningene. Det tidligere gebyret som ble ilagt banker som mangler dekning i oppgjør av avregninger fra NICS, ble opphevet.

En ytterligere endring i NICS ble iverksatt med virkning fra 30. september 2010. Fra dette tidspunktet videresendes alle betalinger via NICS i NIBE-format² over 25 millioner kroner enkeltvis til NBO for oppgjør. Tidligere gjaldt dette kun betalingsoppdrag sendt via SWIFT. Se omtale av bruttooppgjør i avsnitt 2.8. Betalinger via SWIFT under 25 millioner kroner som er særskilt merket, videresendes også fra NICS til NBO for oppgjør enkeltvis.

Verdipapiroppgjør

Banker som deltar i verdipapiroppgjøret (VPO) for egen del eller på vegne av verdipapirforetak, må innen kl. 06:00 (VPO 1) og kl. 12:00 (VPO 2) ha innskudd på sin særskilte underkonto for verdipapiroppgjør i NBO. Informasjon om innskuddene overføres til VPS som benytter disse som pengegrense for hver bank i avregningen for VPO. Innskudd kan ikke disponeres av banken i tidsrommet fra innbetalingsfristen og frem til VPO er gjennomført i NBO, se ramme på side 8.

I januar 2010 ble det innført frister i NBO for gjennomføringen av VPO1 kl. 09:45 og VPO2 kl. 14:00 for å gi større forutsigbarhet ved feil og forsinkelser i VPO. Hvis VPO ikke er gjennomført innen disse fristene, vil innestående på bankenes underkonti for VPO gjøres disponible for bankene. VPS vil overføre alle handler som inngår i denne avregningen til neste avregning. Formålet med disse fristene er å unngå at underkontiene tømmes før VPO er gjort opp dersom det oppstår forsinkelser. Det ble samtidig fastsatt tidspunkter for når bankene tidligst kan tilbakeføre innestående på sine underkonti. Disse fristene ble satt til kl. 06:55 for VPO1 og kl. 12:30 for VPO2.

² NIBE: Norsk interbank standard basert på EDIFACT. Standard for betalingsmeldinger i banknæringen i Norge.

2.4 Overføringer til NBO

Bankene kan sende betalingsoppdrag til oppgjør i Norges Bank via SWIFT eller via den nettbanklignende løsningen NBO Online.

Norges Bank har opprettet en egen lukket brukergruppe (Closed User Group - CUG) for alle banker som bruker SWIFT og som har konto i Norges Bank. Overføringene fra NICS til NBO av NICS Netto og enkeltbetalinger skjer med bruk av SWIFT. Betalingsoppdragene relatert til CLS sendes direkte til Norges Bank via SWIFT. Det samme gjelder overføringer i NBO av likviditet for bankenes betalingstjenester for staten.

I 2010 brukte 20 banker SWIFT-nettverket for innsending av betalingsoppdrag til NBO. Som i 2009 deltok 16 av disse bankene i oppgjøret av avregningene fra NICS SWIFT fram til denne avregningen ble avvirket i juni. Fire banker brukte SWIFT til å sende betalingsoppdrag direkte til NBO.

NBO Online benyttes som ordinær løsning for innsending av betalingsoppdrag fra banker som ikke bruker SWIFT, og som beredskapsløsning for bankene som bruker SWIFT. Manuelle oppgjørsrutiner basert på betalingsoppdrag med for eksempel telefaks, vil bare kunne benyttes som reserveløsning etter godkjenning av Norges Bank.

Verdipapirsentralen og Oslo Clearing oversender hver dag avregninger til oppgjør i NBO, se ramme. Oversendelsen inneholder netto betalingsposisjon for hver deltaker. Disse betalingsposisjonene sendes også via SWIFT.

Verdipapiroppgjør

Handler i verdipapirer avregnes i Verdipapirsentralen (VPS) på grunnlag av informasjon fra kontoførere. VPS kontrollerer beholdningen av verdipapirer og beregner netto betalingsposisjon for hver deltaker og for hver bank. Bankenes betalingsposisjoner i verdipapiroppgjøret (VPO) sendes fra VPS til Norges Bank for oppgjør på bankenes underkonti for verdipapiroppgjør i NBO. Hver bank som deltar i VPO får beskjed fra VPS om sin beregnede betalingsposisjon og setter av beløpet på sin underkonto i NBO.

Derivatoppgjør mv.

Futures og opsjoner

Oslo Clearing oversender hver dag en derivatavregning til oppgjør i NBO. I denne avregningen inngår betalinger av premier og marginer knyttet til terminforretninger (futures) og opsjoner.

Låneordningen for verdipapiroppgjøret

For å effektivisere verdipapiroppgjøret kan en deltaker låne aksjer av en annen deltaker i VPO. Deltakeren som låner aksjen, betaler et beløp til VPS tilsvarende aksjens verdi. Gjennom oppgjøret av låneordningen betaler VPS dette beløpet til utlåner av aksjen.

Sentral motpart

En sentral motpart i handel med finansielle instrumenter trer inn i handelen kjøper og selger. Den sentrale motparten har risikoen for handelen fra den er avtalt til den er gjennomført.

Oppgjør i sentralbankpenger og tilgang til konto med låneadgang bidrar til økt forutsigbarhet for deltakerne og større robusthet i oppgjør av slike handler. Dette styrker den finansielle stabiliteten. Norges Bank har derfor åpnet for at sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter kan ha konto og oppgjør i NBO. Sentral motpart med slik konto kan oppta lån gjennom dagen mot godkjent sikkerhet, men det skal ikke være innestående på konto over natten.

2.5 Samarbeidsordninger

NBO Brukerforum

I forbindelse med innføringen av oppgjørssystemet som ble satt i drift i 2009, etablerte Norges Bank en kontaktordning med bankene. Dette samarbeidet har blitt videreført i form av et formelt kontaktorgan, NBO Brukerforum. Dette forumet er Norges Banks hovedkontakt mot bankene i spørsmål som gjelder drift og utvikling av oppgjørssystemet.

Mandatet for forumet er å drøfte praktiske forhold ved oppgjørssystemet, eksisterende funksjonalitet, brukervennlighet, aktuelle endringer i bruken av systemet, innføring av relevante standarder i Norge og aktuelle forhold for videreutvikling.

Bankene har oppnevnt ti representanter fra ulike deler av banknæringen. I 2010 var det tre møter i brukerforumet. Blant de temaene som ble behandlet var driftsmønsteret for NBO, spørsmål om reserveløsninger, informasjon om verdipapiroppgjør, reglene om sikkerhet for lån, oppgavene med oppgjør av statens betalinger samt bankenes ønsker om tilpasninger i oppgjørssystemet.

Nordisk forum

Forumet er et samarbeidsorgan mellom nordiske sentralbanker om betalingsoppgjør og sikkerhet for lån. Det ble opprettet av Sveriges riksbank og Norges Bank i 2009 som en videreføring av kontakten om innføring av ny systemløsning fra samme leverandør. Danmarks Nationalbank ble med i forumet i løpet av 2009, og Sedlabanki Islands ble med i 2010.

Hensikten med forumet er å utveksle erfaringer om systemer og rutiner i oppgjørssystemene og ordningene med sikkerhet for lån. Dette gjelder blant annet forholdet til brukerne av systemene og

spørsmål som omhandler kostnader og priser i oppgjørssystemene. I 2010 har forumet blant annet drøftet mulighetene for å etablere en felles ordning for sikkerhet for lån i de nordiske sentralbankene. Videre har spørsmål om utviklingen av et nytt system for oppgjør av verdipapirhandler i Europa, Target2Securities, blitt drøftet. Sveriges riksbank og Norges Bank har også benyttet forumet til å drøfte erfaringene med oppgjørssystemet og den felles leverandøren, herunder tiltak for å forbedre kvaliteten i oppfølgingen av leveransene.

Perago rådgivende forum

Systemløsningen for Norges Banks oppgjørssystem er utviklet av det sørafrikanske selskapet Perago. Perago eies av SIA-SSB S.p.A. som er Norges Banks avtalepart for leveransen av

Ny felleseuropeisk løsning for oppgjør av verdipapirhandler - Target2Securities

Target2Securities (T2S) er et prosjekt initiert av Den europeiske sentralbanken (ESB) for å utvikle en ny IT-plattform for oppgjør av verdipapirhandler. Hensikten med denne nye løsningen er å forenkle oppgjør av handler i verdipapirer på tvers av landegrensene i Europa. Handlene skal gjøres opp i sentralbankpenger.

Verdipapirsentraler og sentralbanker fra alle land i Europa er invitert til å delta i T2S med oppgjør av verdipapirer utstedt i euro og andre europeiske valutaer.

Norges Bank har vært i forhandlinger med Eurosystemet om deltakelse i T2S siden juli 2010. Norges Bank har tatt forbehold om at aktørene i det norske markedet ønsker norsk deltakelse i T2S. Det vil heller ikke være aktuelt for Norges Bank å delta i T2S-samarbeidet om ikke VPS deltar, da det ikke finnes andre verdipapirsentraler som foretar oppgjør av handel i verdipapirer i norske kroner.

I Norge er det opprettet en nasjonal brukerguppe under ledelse av Norges Bank og med bred deltagelse fra markedsaktører og VPS.

systemløsningen. Perago har etablert et rådgivende forum som støtte i videreutviklingen av systemløsningen som benyttes av flere sentralbanker. Norges Bank deltar i dette forumet som møtes én gang i året og ellers har kontakt via en egen internettside.

Target2Securities

I 2010 har Norges Bank innledet forhandlinger om deltagelse i Target2Securities (T2S) i samarbeid med sentralbankene i Storbritannia, Danmark, Island, Polen, Sveits og Sverige. En forutsetning for at Norges Bank skal delta i T2S er at markedsaktørene og VPS ønsker å delta, og at vilkårene for å delta er akseptable. T2S er planlagt å settes i drift i 2014. Se omtale i ramme på side 9.

Det er opprettet en nasjonal brukergruppe for arbeidet i Norge med T2S. Brukergruppen ledes av Norges Bank og har bred deltagelse fra markedsaktører og Verdipapirsentralen (VPS).

2.6 Deltakelse i NBO

For å ha konto i Norges Bank og delta i betalingsoppgjørene må en bank inngå avtale om kontohold, oppgjør og pant. Ved utgangen av 2010 hadde 134 banker konto i Norges Bank. Dette var noen færre enn ved utgangen av 2009.

I løpet av 2010 har fem banker avsluttet sitt kontohold i NBO på grunn av fusjoner med andre banker. To banker avsluttet sitt ordinære kontohold i NBO for å erstatte dette med avtale om beredskapskonto. Ved utgangen av 2010 hadde fire banker slik avtale. CLS Bank var fortsatt eneste deltaker i NBO uten etablert forretningssted i Norge. Se omtale av CLS i avsnitt 2.11.

Den internasjonale oppgjørsbanken (BIS) og sentralbankene i Egypt og Slovakia hadde også konto i Norges Bank ved utgangen av 2010.

Ved utgangen av 2010 deltok 21 banker i oppgjøret av NICS Netto i NBO, det samme antallet som ved utgangen av 2009. I oppgjøret av avregningen fra NICS SWIFT deltok 16 banker fram til denne avregningen ble avvirket 4. juni.

I verdipapiroppgjøret (VPO) var det 20 deltagere ved utgangen av 2010, etter at Oslo Clearing var kommet med som sentral motpart. Oslo Clearing og ni banker har avtale om deltagelse i derivatoppgjøret i NBO.

Oslo Clearing startet virksomhet som sentral motpart i handel med finansielle instrumenter 4. juni 2010. I den forbindelse åpnet Oslo Clearing konto i Norges Bank for å delta i betalingsoppgjørene av handel med verdipapirer. Kontoholdet gir tilgang til innskudd og lån mot godkjent sikkerhet gjennom dagen, men det skal ikke være innestående på kontoen over natten.

Brukerundersøkelse om NBO

Våren 2010 gjennomførte Norges Bank en brukerundersøkelse blant bankene som har konto i NBO. Bankene ga svært positive tilbakemeldinger på de fleste spørsmålene om bruken av NBO. Noen tilbakemeldinger om brukervennligheten for NBO Online var imidlertid mindre positive. Resultatene av spørreundersøkelsen er lagt fram i NBO Brukerforum.

2.7 Priser i NBO

For å fremme effektive og robuste betalingsoppgjør i Norges Bank, har kostnadene til kontoholds- og oppgjørstjenester blitt dekket gjennom årlige priser i NBO. Det er lagt til grunn at inntektene skal dekke to tredjedeler av de samlede kostnadene for innføring og drift av oppgjørssystemet. En tredjedel av kostnadene henføres til sentralbankoppgaver og dekkes av Norges Bank.

I 2009 ble metoden for å beregne kostnadene for utvikling og drift av oppgjørssystemet lagt om. Fra 2010 ble prisene tilpasset den kostnadmessige strukturen og kostnadsnivået for oppgjørstjenestene. Prisene er i hovedsak faste og knyttet til bankenes tilgang til ulike funksjoner i oppgjørssystemet, se ramme.

I 2010 utgjorde bankenes betaling for oppgjørstjenester og tjenestene med pantsettelse av verdipapirer som sikkerhet for lån i alt 54,4 millioner kroner. Av dette utgjorde betalingene for pantsettelse 4,8 millioner kroner.

2.8 Omsetning og innskudd i NBO

Den daglige omsetningen i NBO i 2010 var i gjennomsnitt ca. 176 milliarder kroner. Dette er noe lavere enn i 2009 da den daglige omsetningen var ca. 187 milliarder kroner. I 2007 og 2008 var gjennomsnittlig omsetning om lag 225 milliarder kroner.

Omsetningen i NBO defineres som summen av alle betalingsoppdrag som gjøres opp i NBO i løpet av et gitt tidsrom. For både bruttooppgjør og nettooppgjør regnes kun den ene siden av en betaling.

I 2010 var det høyest omsetning i juni med 231 milliarder kroner og lavest i august med 141 milliarder kroner. Utviklingen i omsetningen i NBO de tre siste årene er vist i figur 2.1 som daglig gjennomsnitt per måned.

Nedgangen i omsetningen fra 2009 til 2010 har om lag samme omfang som reduksjonen i verdien av bruttooppgjørene, se omtale av bruttooppgjør nedenfor.

I tallene for omsetning i NBO inngår blant annet overføringene mellom Norges Bank og bankene som følger av bruken av likviditetspolitiske virkemidler. I 2010 avholdt Norges Bank 42 F-lånsauksjoner med aksepterte bud for til sammen 1 215

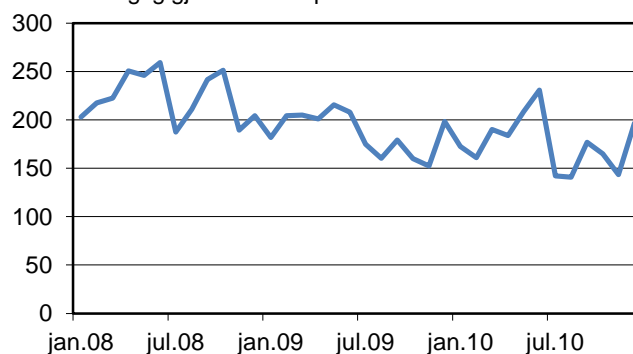
Kostnadsstruktur og priser i NBO

Alle bankers kontohold i NBO er basert på bruk av hovedsystemene for kontohold og realtidsoppgjør, kommunikasjonsløsningene via SWIFT og NBO Online, samt ordningen med sikkerhet for lån i Norges Bank.

Kostnadene for disse systemene er i all hovedsak faste. Unntak fra dette er behandling av søknader om nytt pant, registrering av endringer i pantsettelse og bruk av verdipapirregistre i utlandet.

De faste prisene for NBO er delt inn etter hvilke systemer og funksjoner som benyttes. Det er egne faste priser for deltakelse i verdipapiroppgjør og registrering av pant i utlandet. Det er ikke innført enhetspriser for betalingsoppdrag. Variable priser for behandling av søknader om pant og endring av beholdning av pant er videreført.

Figur 2.1 Omsetningen i NBO 2008 - 2010. Daglig gjennomsnitt per måned. Milliarder kroner

milliarder kroner. Til sammenligning avholdt Norges Bank 37 F-lånsauksjoner i 2009 med aksepterte bud for til sammen 799 milliarder kroner, herunder treårs F-lån. Til sammenligning ble det auksjonert 60 nye F-lån i 2008 med en samlet verdi på 2 185 milliarder kroner.

Bankenes innskudd på konto i NBO i 2010 var høyest 4. januar med 81,3 milliarder kroner og lavest 19. februar med 23,2 milliarder kroner. Se figur 2.2 som viser bankenes samlede innskudd ved dagens slutt i 2010.

Bankene godskrives rente for innestående på konto i Norges Bank. Rentesatsen er den til enhver tid gjeldende styringsrenten i pengepolitikken.

Bruttooppgjør

Bruttooppgjør er betalingsoppdrag som gjøres opp enkeltvis i Norges Bank. Disse utgjør i verdi det meste av omsetningen i NBO. I 2010 var gjennomsnittlig verdi av daglige bruttooppgjør i NBO 149 milliarder kroner. Dette er en nedgang fra 159 milliarder kroner per dag i 2009. Figur 2.3 viser utviklingen i 2010 for bruttooppgjørene i Norges Bank målt som daglig gjennomsnitt per måned.

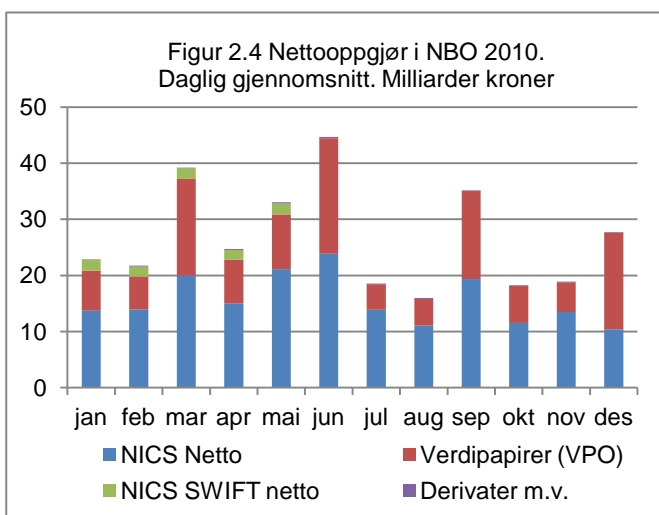
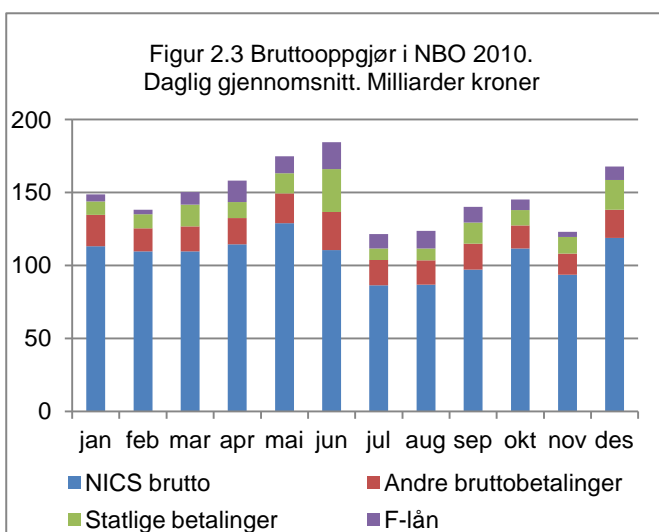
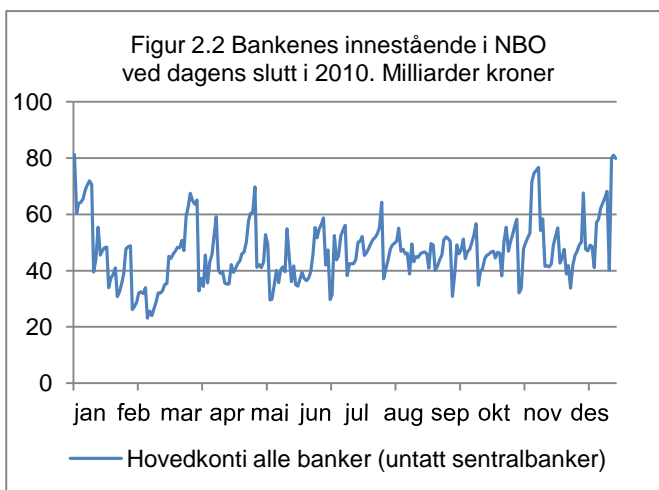
Endringene i NICS fra september 2010 medførte at betalinger over 25 millioner kroner i NIBE-format videresendes til oppgjør i Norges Bank enkeltvis. Tidligere ble slike betalinger avregnet i NICS. Betalinger på NIBE-format behandles dermed i NICS på samme måte som betalinger på SWIFT-format. Etter endringen i september var det hver dag i gjennomsnitt 66 enkeltbetalinger på NIBE-format som ble videresendt til oppgjør i NBO. Gjennomsnittlig oppgjørsbeløp var 9,1 milliarder kroner per dag. Endringen bidrar til å øke omsetningen i NBO.

Nettoppgjør

Nettoppgjørene i 2010 viser sesongmessig høy omsetning i juni, mens omsetningen var lav i sommermånedene juli og august. Omsetningen var som normalt høyere i desember enn i oktober og november.

I 2010 var daglig gjennomsnitt av alle nettoppgjørene i NBO 27 milliarder kroner, om lag uforandret fra 2009.

I figur 2.4 vises omsetningen som daglig gjennomsnitt per måned for de fire ulike avregningene som gjøres opp i NBO. NICS SWIFT Netto vises bare fram til 4. juni.

Etter denne datoen inngår disse betalingene i NICS Netto.

Nettingeffekten

Summen av nettoposisjonene som gjøres opp i NBO er vesentlig lavere enn summen

av enkeltbetalingene som inngår i avregningene i NICS, Verdipapirsentralen og Oslo Clearing. Forskjellen mellom summen av betalingene som inngår i en avregning og de netto betalingsposisjonene som gjøres opp, utgjør nettingeffekten i avregningen, se ramme.

Nettingeffekten i NICS Netto fremgår av figur 2.5 som viser daglig gjennomsnitt per måned for verdien av alle betalinger som inngår i NICS Netto og for verdien av de nettoposisjonene som gjøres opp i Norges Bank. Gjennomsnittlig omsetning per dag for NICS Netto gjennom 2010 var 88,9 milliarder kroner i NICS, mens det i NBO var en omsetning i oppgjørene av denne avregningen på om lag 15,6 milliarder kroner per dag. Dette gir en nettingeffekt på 82,5 prosent. I 2009 var total brutto omsetning i NICS Netto på 81,4 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag, mens omsetningen i NBO var på 17 milliarder kroner, noe som ga en nettingeffekt på 79 prosent.

Fram til avregningen i NICS SWIFT ble avvirket i juni, var summen av alle betalinger i denne avregningen 6,4 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag, mens i underkant av 1,9 milliarder kroner per dag ble postert i NBO. Nettingeffekten var dermed ca. 70 prosent. Fra juni har disse betalingene inngått i avregningene av alle betalinger gjennom NICS.

I verdipapiroppgjøret var verdien av handler i verdipapirer 72 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag i 2010. Dette er en økning fra 63,4 milliarder kroner per dag i 2009, men lavere enn 82,9 milliarder i 2008. Handler med Oslo Clearing som sentral motpart er ikke med i disse tallene.

I 2010 var oppgjørsverdien i Norges Bank av verdipapiroppgjøret 10,4 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag. Dette gir en nettingeffekt på ca. 86 prosent. I 2009 var de tilsvarende tallene henholdsvis 8,2 milliarder og ca. 87 prosent.

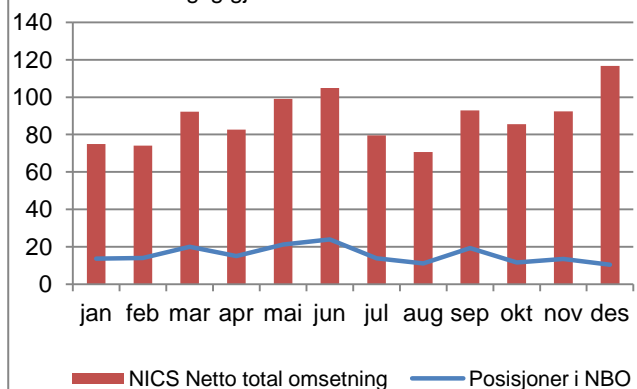
Nettoppgjør og nettingeffekt

Avregningsentraler, som NICS og VPS, summerer opp hver deltakers enkeltbetalinger for å beregne hver deltakers samlede betalingsposisjon mot de øvrige deltakerne. Disse netto betalingsposisjonene gjøres opp i en oppgjørsbank.

Med *nettingeffekt* menes hvor mye lavere summen av de posisjonene i en avregning som gjøres opp i oppgjørsbanken er, sammenlignet med summen av enkeltbetalingene som inngår i avregningen.

Nettoppgjørene i Norges Bank omfatter NICS Netto, NICS SWIFT-avregningen (fram til juni 2010), verdipapiroppgjøret og derivatoppgjøret.

Figur 2.5 Nettingeffekt av NICS Netto 2010. Daglig gjennomsnitt. Milliarder kroner

2.9 Dager med stor omsetning i NBO

Den daglige omsetningen i NBO varierer mye, og enkelte dager er omsetningen svært høy. Se figur 2.6.

I 2010 var det høyest omsetning i NBO på dager med forfall og emisjon av statskasseveksler innenfor bytteordningen av statspapirer mot obligasjoner med fortrinnsrett (rullering). Rullinger innenfor bytteordningen skjer på IMM-dagene³ og bidrar til høy omsetning i

³ IMM: International Money Market.

IMM-datoer: Tredje onsdag i mars, juni, september og desember. Vanlig brukte forfallsdager i pengemarkedet.

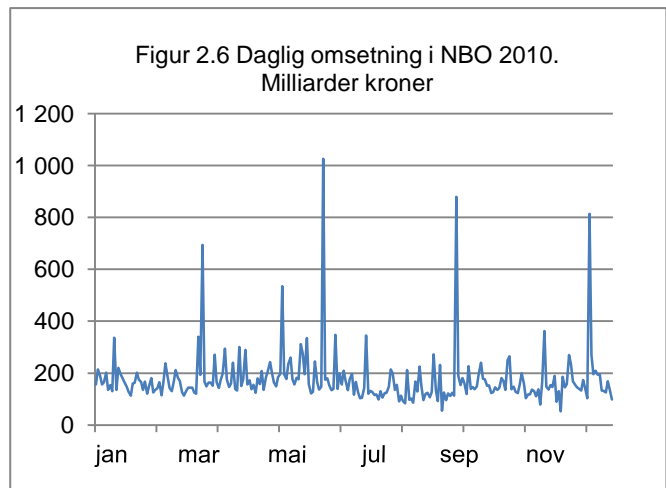
NBO. I 2010 var omsetningen i NBO disse dagene 694 (17. mars), 1 026 (16. juni), 880 (15. september) og 814 (15. desember) milliarder kroner. En feilføring i en bank og etterfølgende korrigerende bidro til økt omsetning i NBO 16. juni med 222 milliarder kroner.

Forfallsdatoene for innbetaling av petroleumsskatter 1. februar, 1. april, 1. juni, 1. august, 1. oktober og 1. desember medfører høyere omsetning i NBO enn ellers. Nettoposisjonene i avregningene fra NICS som gjøres opp i Norges Bank disse dagene, er betydelig høyere enn normalt. Dette skyldes blant annet at en del av disse innbetalingene skjer fra oljeselskapenes konti i ulike banker via NICS til banker som er kontoførere for staten. Likviditeten blir deretter overført til statens foliokonto i Norges Bank. Dette betyr at de samme betalingene inngår i flere oppgjør i NBO samme dag.

Et annet eksempel på dette er rulleringene innenfor bytteordningen der utbetalingene ved forfall av statskasseveksler skjer gjennom oppgjøret av NICS Netto, mens emisjonene av nye statskasseveksler inngår i verdipapiroppjøret. I tillegg overføres forfallsbeløpet som egen forskuddsbetaling fra statens foliokonto til DnB NOR Banks konto i NBO. Nettoposisjonene i VPO blir også vesentlig høyere på dager med emisjon av statspapirer på grunn av videresalg mellom deltagerne i VPO. Statskassevekslene utstedes vanligvis på IMM-datoer, noe som også bidrar til ekstra stor omsetning disse dagene.

Forfallsdager for skatte- og avgiftsbetalinger påvirker også omsetningen i NBO. For eksempel forfaller merverdiavgift til betaling den 10. i månedene februar, april, juni, september og november.

Utbetaling og tilbakebetaling av lån med fast løpetid (F-lån) bidrar også til høyere omsetning i NBO.

2.10 Scandinavian Cash Pool

Gjennom ordningen Scandinavian Cash Pool (SCP) har bankene mulighet til å

benytte innskudd i andre skandinaviske sentralbanker som sikkerhet for lån i Norges Bank. Motsatt kan innskudd i Norges Bank benyttes som sikkerhet for lån i en av de andre to sentralbankene.

Muligheten for å øke låneadgangen i Norges Bank benyttes daglig, og i større grad enn ellers på dager for innbetaling av petroleumsskatt og i forbindelse med emisjoner av statspapirer. I 2010 tilførte Norges Bank gjennom SCP fra to til fire milliarder kroner per dag i NBO til banker som deltar i ordningen.

Muligheten for å benytte innskudd i Norges Bank som grunnlag for økt låneadgang i sentralbankene i Sverige og Danmark ble benyttet i langt mindre grad i 2010. Dette skjedde fra én til tre ganger per måned med beløp i størrelsesordenen fra én til tre milliarder kroner.

2.11 Continuous Linked Settlement

Formålet med det internasjonale oppgjørssystemet Continuous Linked Settlement (CLS) er å fjerne kredittrisikoen i oppgjør av handler med valuta. Dette oppnås ved at betalingene i hver valuta som inngår i en valutahandel, gjøres opp

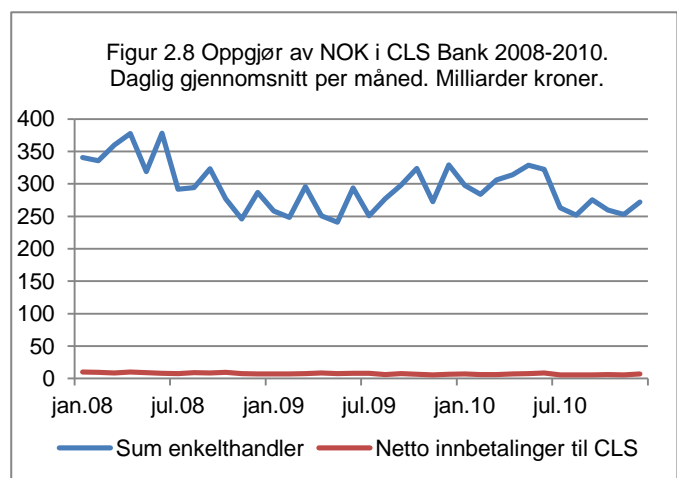
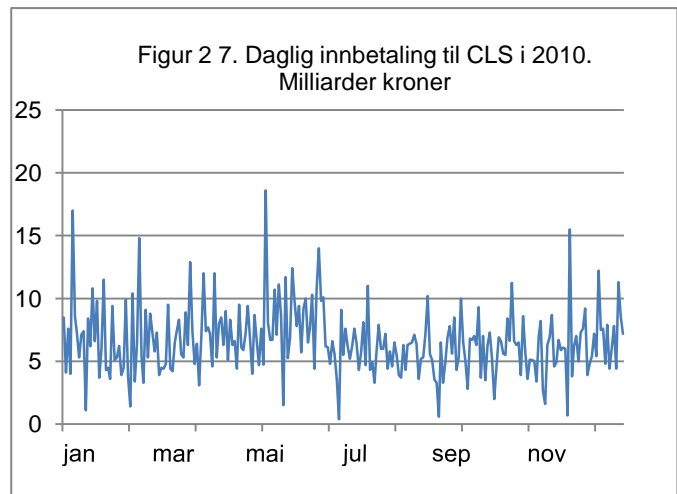
samtidig og betinget av hverandre. Antallet valutaer som gjøres opp i CLS har økt gradvis, og i 2010 var det 17 valutaer som deltok, herunder norske kroner. CLS har besluttet å ta med også tyrkiske lira, chilenske pesos og thailandske baht, trolig fra 2012.

Ved utgangen av 2010 var det 61 direkte oppgjørsmedlemmer i CLS, to flere enn året før. Direkte oppgjørsmedlemmer har konto i en eller flere av de 17 sentralbankene. For oppgjør i sentralbanker der oppgjørsmedlemmene ikke selv har konto, benyttes korrespondentbanker. I 2010 var DnB NOR Bank, Nordea Bank Norge, Danske Bank/Fokus Bank og Skandinaviska Enskilda Banken fortsatt direkte oppgjørsmedlemmer og korrespondentbanker i norske kroner.

Andre deltakere gjør opp sine handler gjennom et direkte oppgjørsmedlem. Slike deltakere kalles tredjeparter. Antallet tredjeparter er steget fra 4 154 ved utgangen av 2008 og 6 468 ved utgangen av 2009 til nesten 10 000 ved utgangen av 2010. De fleste tredjeparter er mellomstore banker, industriforetak og fond med internasjonal aktivitet.

De daglige innbetalingene til CLS varierer sterkt, se figur 2.7. I 2010 var gjennomsnittlig daglig innbetaling i norske kroner til CLS Bank 6,6 milliarder kroner. Dette er en reduksjon fra 7,5 milliarder kroner i 2009. I 2008 og 2007 var daglige innbetalinger i gjennomsnitt henholdsvis 8,7 og 11 milliarder kroner. Alle innbetalinger og utbetalinger mellom direkte oppgjørsmedlemmer og CLS Bank sendes til og fra NBO via SWIFT.

De laveste innbetalingsbeløpene i CLS faller sammen med offentlige fridager i USA. I slike tilfeller har partene avtalt at oppgjør skal skje på første virkedag etter fridagen. Det er markedspraksis at også oppgjørsdato for valutahandler som ikke

Mekanismer for å redusere likviditetsbehovet ved oppgjør i CLS

Inn- og utbetalinger i hver valuta motregnes slik at innbetalingene fra hver deltakerbank skjer på nettobasis. Oppgjørsmedlemmene har innbetalingsforpliktelser lik nettosummen av innbetalingsforpliktelsene for egne valutahandler og for handler som gjøres opp på vegne av tredjeparter.

Prosedyrene for inn- og utbetalinger

En banks tilgodehavende i én valuta kan benyttes som sikkerhet for oppgjør i en annen valuta. Dette gjør at CLS Bank kan begynne å betale ut for oppgjorte handler før den har mottatt alle innbetalingene.

Inside/outside-swap er en ordning hvor bankene kan handle ned sine posisjoner ved å bytte valuta innenfor CLS og bytte tilbake utenfor CLS samme dag. Bankene som deltar i ordningen opplyser hvor høye kredittgrenser de vil gi de andre deltakerne. På bakgrunn av dette finner CLS hvilke swapper en deltaker inngår, og mot hvilke andre deltakere, for å handle ned sin posisjon til grensen som gjelder for hver valuta.

involverer amerikanske dollar, forskyves i henhold til de offentlige fridagene i USA.

Netto innbetalingene til CLS i norske kroner utgjorde i 2010 i gjennomsnitt 2,32 prosent av verdien av de underliggende valutahandlene, sammenlignet med 2,61 prosent i 2009 og 2,76 prosent i 2008. Det er dermed betydelig nettingeffekt i oppgjørene i CLS. Utviklingen i netto innbetaling av kroner til CLS Bank er vist i figur 2.8 for de tre siste årene sammen med utviklingen i verdien av underliggende valutahandler der norske kroner inngår.

Økningen i nettingeffekten de siste årene har i stor grad sammenheng med økt bruk av såkalte inside/outside swapper, se ramme. I 2010 ble det i gjennomsnitt inngått 13 slike inside/outside swapper per dag, en økning fra 12 per dag i 2009. Utnyttelsen av inside/outside swapper i norske kroner har ført til at netto innbetalt beløp i 2010 var om lag 62 prosent lavere i gjennomsnitt enn beregnet netto innbetaling før swapper. Den tilsvarende reduksjonen i 2009 var 60 prosent.

3 Sikkerhet for lån i Norges Bank

3.1 Innledning

Banker med konto i Norges Bank kan få tilgang til lån mot å stille pant i form av verdipapirer og fondsandeler som Norges Bank har godkjent. For å ha kontohold og benytte låneordningene, må en bank inngå avtale om kontohold, oppgjør og pant.

3.2 Låneordningene

Norges Bank tilbyr bankene lån med fast løpetid (F-lån) og døgnlån (D-lån). D-lån kan ytes gjennom dagen og over natten. D-lån gjennom dagen bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene ved at bankene kan skaffe seg dekning i Norges Bank for sine forpliktelser i oppgjørene. Slike lån er rentefrie og betales normalt tilbake innen dagens slutt. Hvis dette ikke skjer, konverteres lånet til et rentebærende D-lån. F-lån auksjoneres av Norges Bank for å tilføre likviditet til banksystemet som ledd i gjennomføringen av pengepolitikken. Løpetiden på F-lån varierer og avhenger av likviditetssituasjonen i banksystemet.

Norges Bank krever full sikkerhet i form av pant i verdipapirer og fondsandeler for både D-lån og F-lån til bankene. Samme portefølje av pant blir brukt som sikkerhet for alle lån. Se ramme for nærmere omtale av hovedtrekkene i regelverket.

3.3 Regelverket for sikkerhetsstillelse

Regelverket for sikkerhetsstillelse skal både gi Norges Bank lavest mulig risiko ved lån til bankene og legge til rette for at bankene kan ta opp lån i hensiktsmessig omfang. Risikoen begrenses ved at bare verdipapirer og fondsandeler av god kvalitet godtas som pant og ved at låneverdien er lavere enn markedsverdien på papirene (avkorting). Forskjellen

Lån i Norges Bank

Låneordningen i Norges Bank er hjemlet i lov av 24. mai 1985 nr. 28 om Norges Bank og pengevesenet (sentralbankloven). Nærmere regler er fastsatt i "Forskrift om bankers adgang til lån og innskudd i Norges Bank mv" av 25.2.2009 (låneforskriften) og i Norges Banks rundskriv nr. 6/23. november 2010: "Retningslinjer for pantsettelse av verdipapirer og fondsandeler som sikkerhet for lån i Norges Bank".

Hovedtrekk i regelverket for lån i Norges Bank

Som pant for lån godtar Norges Bank verdipapirer utstedt av offentlige og private virksomheter i Norge og i utlandet. Norges Bank godtar også pant i form av andeler i verdipapirfond som er registrert i verdipapirsentralen (VPS). For alle verdipapirer gjelder et krav om at de ikke skal være underordnet annen gjeld eller være knyttet til kredittderivater. Verdipapirene må dessuten ikke være konvertible, knyttet til en indeks eller ha tak på flytende rente. Videre må papirene være registrert i et verdipapirregister etter godkjenning av Norges Bank og ha tilgjengelige kurser.

Bankkvoten

En bank kan ha inntil 35 prosent av sin samlede sikkerhet i verdipapirer utstedt av banker og andre finansinstitusjoner. I kvoten inngår verdipapirer utstedt av selskap hvor banker eller andre finansinstitusjoner eier mer enn 1/3, og norske VPS-registrerte obligasjons- og pengemarkedsfond som etter vedtektene kan investere i verdipapirer som omfattes av kvoteordningen.

Utenlandske verdipapirer

For obligasjoner med utenlandske utstedere er det krav om kredittvurdering på minimum A fra Standard & Poor's og Fitch eller A2 fra Moody's. Verdipapirene skal være pålydende USD, EUR, GBP, DKK, SEK, YPN, CHF, NZD eller AUD. Det stilles også krav til hvilke land utsteder er hjemmehørende i.

Avkorting

Verdipapirene blir gitt en avkorting når bankenes låneadgang beregnes. Avkortingen varierer mellom 2 og 31 prosent og avhenger blant annet av kredittverdigheten til utstederen. For verdipapirer som er denominert i utenlandsk valuta, er det en tilleggsavkorting på 3 prosent for valutakursrisiko.

mellom markedsverdi og låneverdi etter avkorting er vist i figur 3.1 for de fire siste årene. Den økte differansen i 2009 skyldtes høyere avkortingssatser for verdipapirer som ble godkjent etter de midlertidige reglene fra høsten 2008 til oktober 2009.

Reversering av midlertidige lempelser og innføring av nye retningslinjer

Den 22. oktober 2009 ble de midlertidige endringene som trådte i kraft høsten 2008 reversert med umiddelbar virkning når det gjaldt godkjenning av nye verdipapirer og fondsandeler som pant. For verdipapirer og fondsandeler som allerede var deponert på dette tidspunktet, vil reverseringen gjelde fra 15. februar 2012.

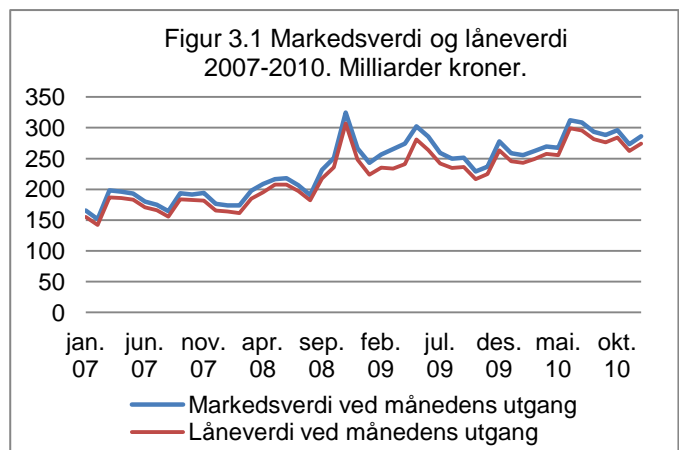
Sammenlignet med verdipapirer godkjent etter ordinært regelverk, kan det være høyere risiko knyttet til enkelte papirer som er godkjent etter det midlertidige regelverket. Når det gjelder norske industriobligasjoner godkjent etter midlertidige regler, ble låneverdien halvert i løpet av 2010 til en samlet pantsettelse på vel 1,8 milliarder kroner ved utgangen av året. Obligasjoner med fortrinnsrett kan fortsatt godkjennes uten kredittvurdering dersom de bare har sikkerhet i bolig- eller næringseiendom som ligger i Norge.

Nye retningslinjer ble innført med virkning fra 1. juni 2010. Den største endringen var at grunnlaget for bankkvoten skulle utvides 1. desember 2010 og at verdipapirer utstedt av banker og andre finansinstitusjoner ikke lenger skal gi låneadgang fra 15. februar 2012, se egen ramme for flere detaljer om endringene i retningslinjene.

3.4 Rutiner for pantsettelse

For å få godkjent et verdipapir eller en fondsandel (ISIN⁴) som sikkerhet for lån i

⁴ ISIN: International Securities Numbering. En unik internasjonal kode som identifiserer hver enkelt utstedelse.

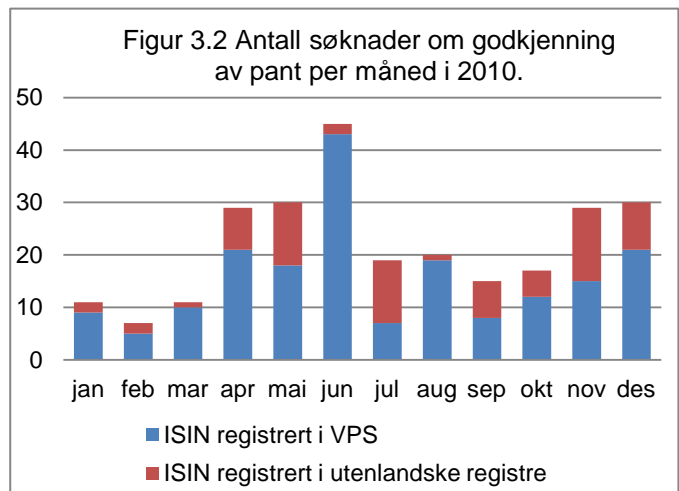

Midlertidig regelverk for sikkerhet for lån

Høsten 2008 iverksatte Norges Bank flere midlertidige lettelsers i regelverket for sikkerhetsstillelse. Lempingen på kravene som gjaldt for nye pantsettelser frem til 22. oktober 2009, og som vil gjelde for allerede pantsatte verdipapirer frem til februar 2012, var:

- Kravet om at verdipapirer pålydende norske kroner med private utstedere skal ha et minste utestående volum på 300 millioner kroner ble opphevet.
- Kravet om notering på børs eller alternativ markeds plass for obligasjoner med private, norske utstedere ble opphevet.
- Kravet om kredittvurdering for obligasjoner utstedt av ikke-finansielle private foretak i Norge og av fortrinnsberettigede obligasjoner, ble opphevet.
- Kravet om at bare andeler i pengemarkedsfond som investerer i verdipapirer som kan godkjennes som pant i Norges Bank ble opphevet. Kravet gjaldt imidlertid fortsatt for obligasjonsfond.

Alt pant godkjent etter midlertidig regelverk fikk vesentlig høyere avkorting enn pant godkjent etter ordinært regelverk.

Norges Bank, må kontohaver fylle ut et søknadsskjema som kan sendes elektronisk til Norges Bank. I 2010 mottok Norges Bank i gjennomsnitt 22 søknader per måned om godkjenning av verdipapirer og fondsandeler som pant, se figur 3.2. Dette er mer enn en halvering fra gjennomsnittet på 52 søknader per måned i 2009. Totalt ble 263 søknader om godkjennelse av verdipapirer og fondsandeler behandlet i 2010.

Norges Banks system for å håndtere bankenes sikkerhet for lån (SIL) er tilrettelagt for realtidspantsettelse med umiddelbar oppdatering av låneadgangen for godkjente pant registrert i VPS. Bankene selv foretar slike deponeringer direkte i VPS. Deponering av godkjente verdipapirer i utenlandske registre blir lagt inn manuelt i SIL-systemet basert på oppdrag fra bankene.

Bankene har ikke adgang til å redusere (frigi) deponerte beholdninger direkte i registrene. Dette er for å sikre at bankene ikke fjerner pant som er belånt. Bankene må derfor sende inn oppdrag med anmodning om frigivelse til Norges Bank uavhengig av hvilket register et verdipapir er pantsatt i.

Ved forfall av et verdipapir pantsatt i VPS, skrives bankens låneadgang ned ved oppstart av NBO dagen før forfallsdato. Det forfalte beløpet overføres direkte fra VPS til kontohaver på forfallsdatoen, etter at Norges Bank har foretatt en kontroll av at det ikke er belånt. Det oppstod i 2010 ti tilfeller der verdipapirer som var benyttet som sikkerhet for lån, var belånt ved forfall. Norges Bank har ilagt de aktuelle bankene et gebyr på kr 10 000 for hvert av tilfellene. Ved forfall av pantsatte verdipapirer i utenlandske registre, må bankene sende inn oppdrag til Norges Bank for å få overført pengebeløpet.

Endringer i retningslinjene for sikkerhet for lån i Norges Bank

Endringer gjeldende fra juni 2010

- Asset Backed Securities (ABS) må ha AAA i kredittvurdering ved pantsettelse og kan ikke være sikret med lån i næringseiendom. Pantsatt volum kan ikke overstige 20 prosent av lånets (ISIN) utestående volum, uavhengig av valuta.
- Collateralized Debt Obligation (CDO) godtas ikke.
- Papirer med ubetinget og ugjenkallelig statsgaranti vil i hovedsak behandles som statspapirer.
- Papirer utstedt av regionale og lokale myndigheter eller multilaterale utviklingsbanker godtas som pant forutsatt at de er gitt risikovekt 0 etter kapitaldekningsdirektivet.
- Statssertifikater med fast rente eller nullkupong (og som ellers oppfyller regelverket), kan etter nærmere vurdering godtas som pant selv om Norges Banks leverandør av finansielle data ikke kan levere syntetisk kurs.

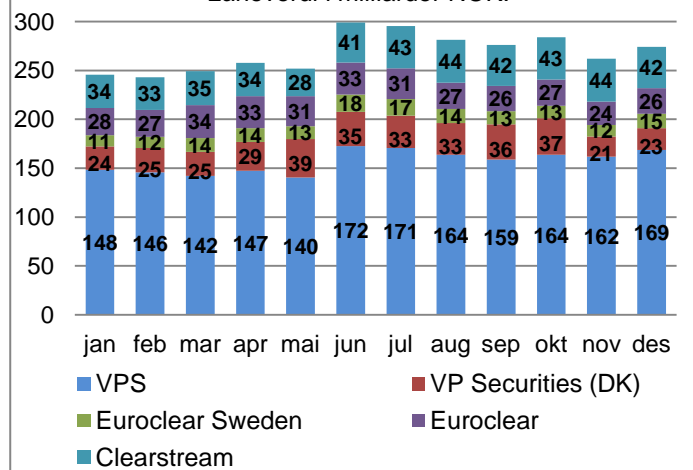
Endring i bankkvoten fra desember 2010

- Grunnlaget for bankkvoten ble 1. desember 2010 utvidet til å omfatte obligasjoner utstedt av utenlandske banker og andre norske og utenlandske finansinstitusjoner. Andeler i fond, som etter vedtektene kan investere i slike verdipapirer, omfattes av kvotebestemmelsen. Fortrinnsberettigede obligasjoner og andre pantesikrede papirer vil fortsatt holdes utenfor bankkvoten, det samme med obligasjoner utstedt av holdingselskap som i hovedsak eier forsikringsselskap.

15. februar 2012 reduseres bankkvoten fra 35 til 0 prosent, og slikt pant vil ikke lenger gi låneadgang.

Figur 3.3 Pant fordelt på verdipapirregistre ved månedsslutt i 2010.

Låneverdi i milliarder NOK.

3.5 Bankenes sikkerhetsstillelse

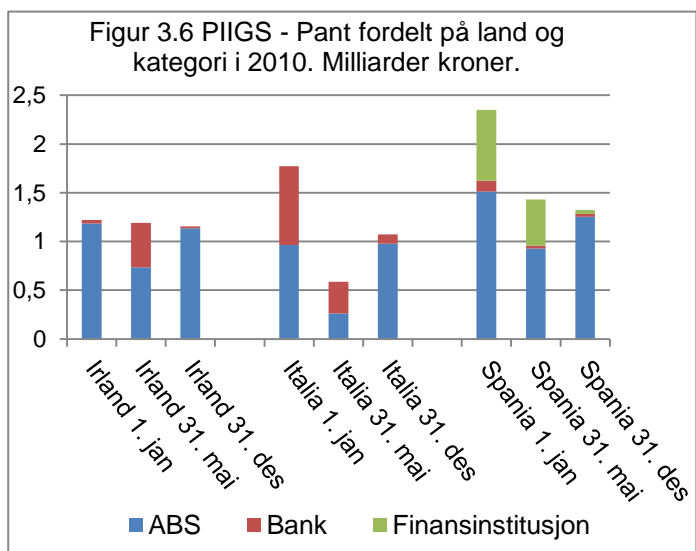
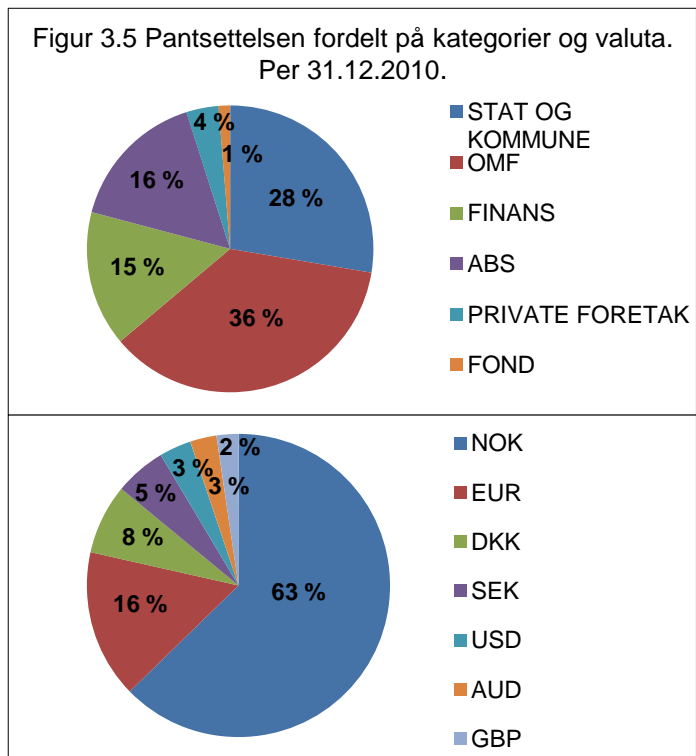
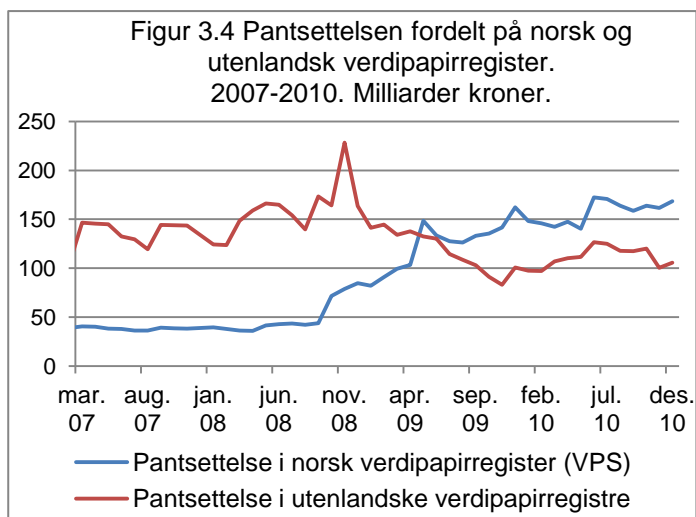
Omfang

Ved utgangen av 2010 var 886 verdipapirer (ISIN) godkjent som sikkerhet for lån. Verdien av pantsettelsen økte fra 263 til 274 milliarder kroner i løpet av året. Figur 3.3 gir en oversikt over fordelingen av de pantsatte beholdningene per verdipapirregister. Låneverdien for pant registrert i VPS var på nesten 169 milliarder kroner ved utgangen av året. Tilsvarende var låneverdien vel 42 milliarder kroner i Clearstream, vel 26 milliarder i Euroclear, nesten 23 milliarder i VP Securities (Danmark) og knapt 15 milliarder i Euroclear Sweden. Fordelingen mellom norsk og utenlandsk verdipapirregister har endret seg de siste årene, jf. figur 3.4. Både det midlertidige regelverket fra høsten 2008 til høsten 2009 og etableringen av bytteordningen medførte at langt flere utstedelser registrert i VPS tilfredsstilte kravene i regelverket for sikkerhetsstillelse i Norges Bank.

Kategorier og valuta

Verdien av sikkerhetsstillelsen fordelt på ulike kategorier og valutasorter viser at obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) utgjør den største andelen av bankenes pantsettelse. Ved utgangen av 2010 utgjorde denne kategorien 36 prosent av den samlede sikkerhetsstillelsen, se figur 3.5. For enkelte banker utgjør OMF utstedt av eget konsern rundt 2/3 av bankens pantsettelse.

Verdipapirer utstedt av stat og kommune utgjør 28 prosent av samlet låneverdi. I 2010 har det vært økt oppmerksomhet om gjeld utstedt av de såkalte PIIGS-landene (Portugal, Irland, Italia, Hellas, Spania). Det var ingen pantsettelse av statspapirer utstedt av disse landene i Norges Bank i 2010. Figur 3.6 viser hvilke kategorier som var pantsatt med utstedere i PIIGS-landene.

Greske statspapirer ble 22. april 2010 nedgradert til A3 av Moody's. Moody's er ett av de tre kredittvurderingsselskapene som er godkjent som leverandør av kredittvurdering i henhold til Norges Banks regelverk. Dermed hadde alle de tre selskapene nedgradert de greske statspapirene til en kredittvurdering lavere enn minimumskravet i retningslinjene.

Videre nedgraderte Moody's kredittvurderingen av flere irske banker den 20. desember. Dette resulterte i at Norges Bank ikke lenger godtok to pantsatte verdipapirer utstedt av Bank of Ireland. Ett av papirene var pantsatt med en beholdning på 50 millioner GBP. Ved utgangen av 2010 var det 35 pantsatte verdipapirer med utstedere fra Irland, Italia og Spania, og den samlede sikkerhetsstillelsen var på vel 3,5 milliarder kroner.

Ved utgangen av 2010 var andelen verdipapirer (ISIN) utstedt i NOK, EUR og USD henholdsvis 63, 16 og 3 prosent av den samlede sikkerhetsstillelsen, se figur 3.5.

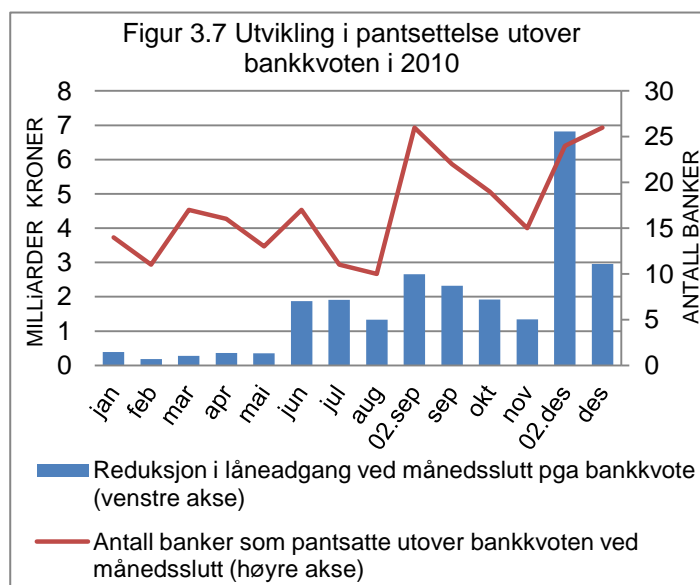
Bankkvoten

En bank kan stille inntil 35 prosent av sin samlede sikkerhet i form av verdipapirer (ISIN) som omfattes av bankkvoten, se ramme på side 17. En bank får ikke låneadgang ved pantsettelse utover kvoten på 35 prosent. I juni var det en kraftig økning i pantsettelse utover kvoten som følge av at en pantsatt statskasseveksel forfalt. I alt 17 banker hadde en samlet reduksjon i låneadgangen på nesten 1,9 milliarder kroner ved utgangen av juni, se figur 3.7.

I mai ble det avdekket at enkelte verdipapirfond, godkjent under det midlertidige regelverket, ikke var blitt registrert i bankkvoten etter at de midlertidige lettelsene i oktober 2009 ble opphevet. Bankene ble varslet om at dette ville rettes opp i Norges Banks systemer

1. september. Fra denne datoen ble andeler i 13 verdipapirfond som etter vedtektene kan investere i bankpapirer, igjen inkludert i bankkvoten. Denne korrigeringen medførte at ytterligere 17 banker fikk redusert låneadgangen med tilsammen 1,3 milliarder kroner.

Den 1. desember ble bankkvoten utvidet til også å gjelde verdipapirer utstedt av utenlandske banker og andre norske og utenlandske finansinstitusjoner, med visse unntak, se ramme om endringer i retningslinjene på side 19. Endringen medførte en kraftig økning i pantsettelse utover bankkvoten og ga en reduksjon i bankenes låneadgang på nesten 5,5 milliarder kroner, se figur 3.7. Totalt ble ytterligere 110 verdipapirer (ISIN) omfattet av bankkvoten fra denne dagen, og ytterligere ni banker fikk redusert sin låneadgang som følge av pantsettelse utover kvoten. Én bank måtte øke sin sikkerhetsstillelse for F-lån som følge av endringen. Utvidelsen av grunnlaget for bankkvoten ga en stor økning i frigivelsersanmodninger for pantsatte papirer som ikke lenger ga låneadgang. Antallet frigivelser i desember var 73 prosent høyere enn årsgjennomsnittet, se figur 3.8.

3.6 Utnyttelse av låneadgangen til F-lån

I forbindelse med den internasjonale finanskrisen tilbød Norges Bank F-lån med løpetid på to og tre år⁵. Disse bidro til at det også i 2010 var mange banker som benyttet en høy andel av låneadgangen sin til F-lån. Forfallet av det toårige F-lånet den 29. november 2010 bidro imidlertid til at utnyttelsen av låneadgangen ble betydelig redusert, se figur 3.9. To banker benyttet over 90 prosent av låneadgangen til F-lån ved utgangen av 2010, sammenlignet med 11 banker før forfallet av det toårige F-lånet i november. Antallet banker som benyttet over 80 prosent av låneadgangen til F-lån ble i samme periode redusert fra 41 til 11 banker.

3.7 Bytteordningen

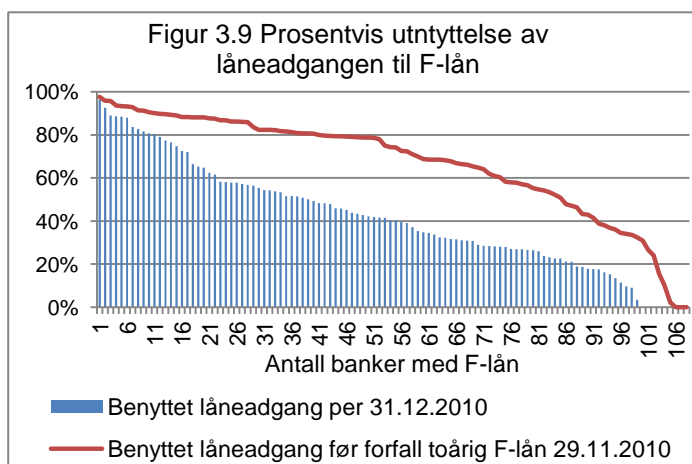
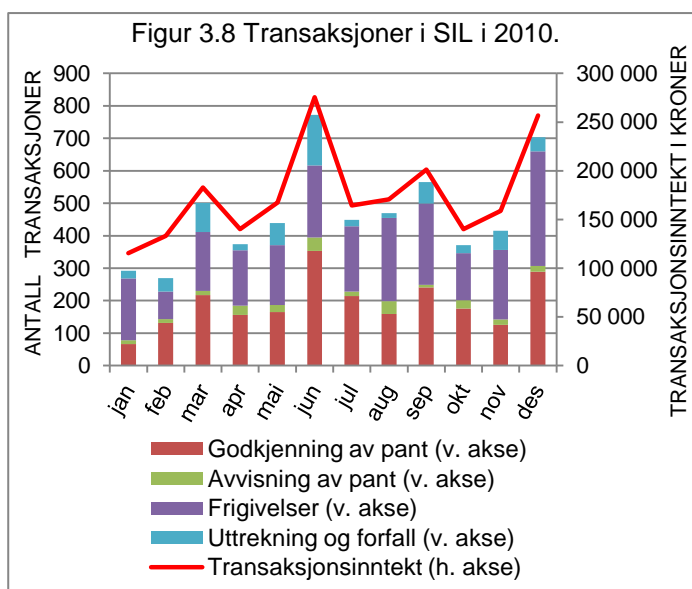
Innenfor bytteordningen mellom statskasseveksler og obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) var det i 2010 fire rullinger på totalt 443 milliarder kroner. Det var ikke behov for etterfylning av OMF i løpet av året, se egen ramme om bytteordningen.

Utskifting av underliggende OMF

I reglene for bytteordningen er det stilt krav om at OMF med sikkerhet i næringsseiendom (næringsOMF) på auksjonstidspunktet skal ha kredittvurdering, eller en plan om å få på plass en god kredittvurdering. Tre deltakere benyttet slike OMF i ordningen, og samtlige overskred fristen for å få på plass kredittvurdering.

Finansdepartementet besluttet i juli 2010 å tillate at næringsOMF kunne erstattes med OMF med sikkerhet i bolig (boligOMF). Én av de tre deltakerne fikk på plass

⁵ F-lån 28.11.2008-29.11.2010 på NOK 12 578 millioner (89 banker deltok) og F-lån 13.2.2009-13.2.2012 på NOK 22 625 millioner (100 banker deltok).

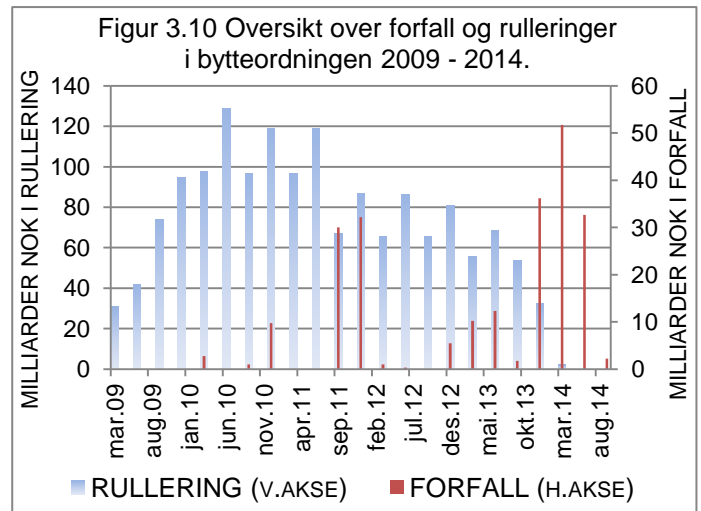
Bytteordningen

I oktober 2008 vedtok Stortinget å innføre en ordning med bytte av statskasseveksler mot obligasjoner med fortrinnsrett (OMF). Bytteordningen blir administrert av Norges Bank på oppdrag av Finansdepartementet. Se nærmere omtale av ordningen i rundskriv nr. 8/26. mai 2009, samt "Norges Banks oppgjørssystem og tjenester for staten" – årsrapport 2008 og årsrapport 2009,

OMF som er benyttet i ordningen, fikk fastsatt en markedsverdi og ble gitt en avkorting på auksjonstidspunktet. Avkortingens tilsvarende i grove trekk avkorting som settes på OMF som pantsettes for låneadgang i Norges Bank. Fordi byttet mellom OMF og statskasseveksler kan vare i opp til fem år, måtte deltakerne velge mellom et bytte med mulighet for etterfylning av OMF eller at det ble gjort en tilleggsavkorting. Etterfylning kan skje ved at ytterligere OMF overføres til staten eller ved at det betales inn et kontantbeløp. Det overvåkes jevnlig om OMF som er benyttet i ordningen, svekker seg i verdi. I slike tilfeller kan deltakerne bli bedt om å etterfylle. Det har hittil ikke vært behov for slik etterfylning.

tilfredsstillende kredittvurdering i løpet av sommeren. De to resterende deltakerne fikk innvilget sine søknader om å erstatte næringsOMF med boligOMF, og utskiftingen ble gjennomført 8. september 2010.

Figur 3.10 viser en oversikt over forfall og rullinger i bytteordningen fra 2009 til 2014.

4 Tjenester for staten

4.1 Innledning

Norges Bank yter tjenester for staten innenfor statens konsernkontoordning og statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Tjenestene ytes på grunnlag av bestemmelsen om statens bankforretninger i sentralbankloven⁶, og omfanget av tjenestene er regulert i avtaler mellom Norges Bank og Finansdepartementet.

Staten ved Finansdepartementet betaler en godtgjørelse for de tjenester Norges Bank utfører. Godtgjørelsen fastsettes for ett år av gangen og dekker de kostnadene Norges Bank har til å yte tjenestene.

4.2 Statens konti i Norges Bank

Banktjenestene for staten ytes ved hjelp av et eget kontosystem. Statens foliokonto er hovedkontoen som viser statens samlede innskudd hver dag. Ved utgangen av 2010 var i alt 1 052 konti for ca. 400 statlige virksomheter og regnskapsførere knyttet til statens foliokonto. Det var 1 001 konti i statens konsernkontoordning og 51 konti i statens gjelds- og likviditetsforvaltning. De ulike typene konti er nærmere omtalt i rammen.

I 2010 var det i gjennomsnitt per dag om lag 185 milliarder kroner inntående på statens foliokonto. Staten godskrives rente for sitt innskudd. Rentesatsen fastsettes kvartalsvis på grunnlag av en regneformel der rentesatser i flere valutaer inngår. Figur 4.1 viser rentesatsen på statens foliokonto de tre siste årene sammen med rentesatsen på bankenes innskudd i Norges Bank.

⁶ Sentralbankloven § 17 om statens bankforretninger: "I den utstrekning Kongen bestemmer det, skal banken utføre bankforretninger for staten, statsbanker og offentlige fond og yte tjenester ved opptak av statslån og forvaltning av statsgjeld".

Statens konti i Norges Bank (antall)

Statens foliokonto (1) viser statens samlede innskudd i Norges Bank.

Konti i statens konsernkontoordning

Separate inn- og utbetalingskonti (860)

De fleste statlige virksomheter har separate konti for henholdsvis inn- og utbetalinger hos sine bankforbindelser og i Norges Bank i tråd med bruttosystemet i statens økonomiforvaltning. Disse kontiene gjøres opp ved hvert årsskifte.

Felles inn- og utbetalingskonti (54)

Som unntak fra hovedregelen i statens økonomiforvaltning har en del statlige virksomheter en felles konto for både inn- og utbetalinger. Disse betegnes som nettobudsjetterte virksomheter og omfatter bl.a. universiteter og høyskoler.

Konti for statlige fond (87)

Staten har opprettet en rekke fond for å finansiere særskilte formål. Fondskapitalen settes inn på egne konti i Norges Bank og disponeres av statlige myndigheter.

Konti for statens gjelds- og likviditetsforvaltning

Konti for kontolånsinnskudd (11)

En del statlige virksomheter som ikke omfattes av konsernkontoordningen, blant annet Norsk Tipping, er pålagt å ha sin overskuddslikviditet som innskudd i Norges Bank. Disse innskuddene regnes som lån fra de statlige virksomhetene til Finansdepartementet.

Konti for trekkadgang (19)

Noen statlige virksomheter, blant annet helseforetakene, tilføres likviditet ved å trekke på sine konti i Norges Bank.

Konti for rentebytteavtaler (16)

Som del av Finansdepartementets bruk av rentebytteavtaler i forvaltningen av statens gjeld, skal avtaleparter ved større rentedifferanser innbetale sikkerhet på konti i Norges Bank.

Konti for statens gjeldsforvaltning (5)

Disse kontiene benyttes til betalinger i forbindelse med emisjoner, renter og forfall på statslån, samt gjenkjøpsavtaler.

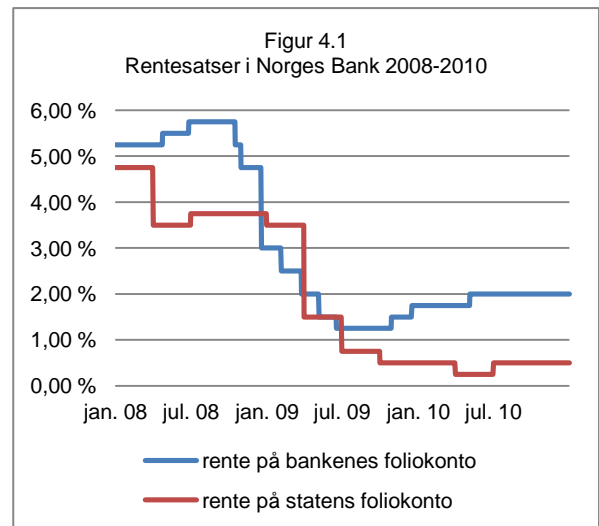
Finansdepartementet fastsetter særskilte interne rentesatser for enkelte statlige konti, bl.a. statlige fond og særskilte innskudd (kontolånsinnskudd). Disse rentebeløpene beregnes automatisk i kontosystemet og posteres etter anvisning fra Finansdepartementet.

4.3 Statens konsernkontoordning

Betalingstjenester for staten innenfor statens konsernkontoordning utføres av forretnings- og sparebanker etter avtale med Senter for statlig økonomistyring (SSØ). Slike rammeavtaler inngås etter anbud og gjelder for et begrenset tidsrom. Fra 2007 har staten hatt rammeavtaler med DnB NOR Bank ASA, Nordea Bank Norge ASA og SpareBank 1 Alliansen. Norges Bank har avtale med disse tre aktørene om daglige overføringer av likviditet og saldoinformasjon som følge av betalingstjenestene for staten.

Etter offentlig anbudsinnbydelse inngikk SSØ 29. juni 2010 nye avtaler med de samme bankene. Avtalene gjelder frem til 31. desember 2013 med mulighet for ett års forlengelse. Den nye avtalen med SpareBank 1 Alliansen omfatter fire banker; SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 SR-bank, SpareBank 1 Nord-Norge og Sparebanken Hedmark. Sammen med DnB NOR og Nordea er det dermed i alt seks banker som yter betalingstjenester for staten.

Hver statlige virksomhet velger selv en eller flere bankforbindelser blant disse seks bankene. I løpet av høsten 2010 vurderte statlige virksomheter sin bankforbindelse i lys av de nye rammeavtalene. Frem til utgangen av desember hadde 42 virksomheter valgt ny bankforbindelse. Når en statlig virksomhet skifter bankforbindelse, medfører dette endringer i de automatiserte rutinene for overføring av statlig likviditet og saldoinformasjon mellom hver av de seks bankene og Norges Bank.

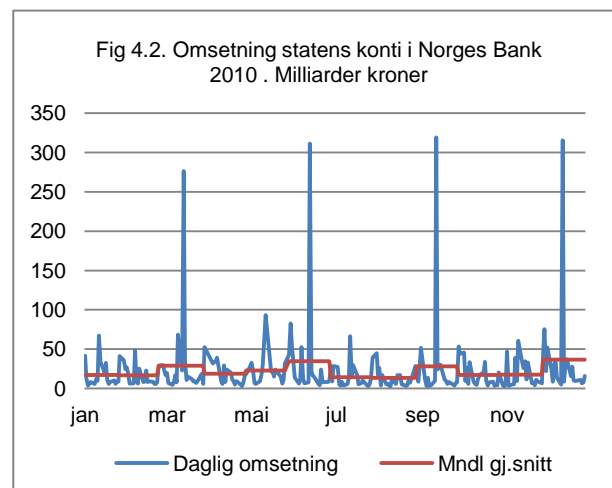
Statens konsernkontoordning

Konsernkontoordningen er en del av statens økonomiforvaltning.

Statlige betalinger skjer ved hjelp av statlige virksomheters arbeidskonti hos spare- og forretningsbanker, såkalte kontoførere. Disse betalingstjenestene ytes etter avtaler som inngås på grunnlag av offentlig anbud.

Overføring av likviditet og saldi på statlige konti mellom kontoførende banker og Norges Bank skjer i hovedsak ved hjelp av automatiserte rutiner. Ved netto innbetalinger til staten overføres likviditet fra bankene til Norges Bank. Ved netto utbetalinger fra staten overføres likviditet fra statens konti i Norges Bank til bankene.

Norges Bank holder oversikt over statens likviditet ved hjelp av et eget kontosystem der alle statlige virksomheter har en eller flere konti. Statens samlede likviditet fremkommer hver dag på statens foliokonto.

Omsetningen på statens konti i Norges Bank i 2010 var i gjennomsnitt 22,2 milliarder kroner per dag. Laveste omsetning var 3. november med 2,7 milliarder kroner, mens det på dager med rulling innenfor bytteordningen var en omsetning på mellom 275 milliarder kroner og 315 milliarder kroner. Se avsnitt 2.9. Ved forfall av skattetrekk og arbeidsgiveravgift var omsetningen mellom 60 og 70 milliarder kroner.

Figur 4.2 viser summen av alle saldi som hver dag ble overført mellom statlige virksomheters konti hos de seks bankene og statens konti i Norges Bank. I tillegg vises omsetningen som daglig gjennomsnitt per måned. I omsetningstallene inngår også nettoposisjonene for endringer i statens gjeld i verdipapiroppkjøret (VPO).

Fra 24. september innførte NICS tre avregninger per dag til oppgjør i Norges Bank. Betalinger til og fra staten inngår i disse avregningene.

4.4 Statens gjelds- og likviditetsforvaltning

Omfanget av oppgaven

I tilknytning til kontoholdet for staten utfører Norges Bank visse betalingsoppdrag innenfor statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Dette gjelder betalinger i kontolånsordningen og for rentebytteavtaler, forskuttering innenfor bytteordningen og betalinger for Statens finansfond og Statens obligasjonsfond.

Rentebytteavtaler

Som ledd i forvaltningen av statens gjeld inngår Finansdepartementet rentebytteavtaler, se ramme. Dersom statens tilgodehavende overfor en motpart overskrider en viss terskelverdi, skal avtaleparten stille sikkerhet i form av et innskudd på særskilt konto i Norges Bank.

Rentebytteavtale

En rentebytteavtale (renteswap) er en avtale mellom to parter om å bytte renteesponering. Dersom staten har lagt ut et lån med fast rente, men ønsker flytende rente, kan den inngå avtale med en annen låntaker som har motsatt interesse. Avtalen kan da gå ut på at staten mottar fastrentebetalinger fra avtaleparten og selv betaler flytende rente til denne. Den flytende renten kan for eksempel være seks måneders pengemarkedsrente fratrukket en fast margin. Statens renteesponering vil således bli endret fra fast til flytende rente i den aktuelle avtaleperioden.

Dersom markedsverdien av inngåtte avtaler utvikler seg i statens favør, påføres staten en motpartsrisiko. Denne risikoen reduseres ved at staten krever at motparten stiller sikkerhet for statens tilgodehavende i form av innskudd i Norges Bank.

Kontolån til staten

Ordinære kontolån

Ordningen med kontolånsinnskudd fra statlige virksomheter til staten forvaltes av Norges Bank på vegne av Finansdepartementet. Rentene på kontolånene fastsettes av Finansdepartementet. Rentebeløpet beregnes av Norges Bank og betales av Finansdepartementet.

Opptrekkskonti for statlige utlån

Opptrekkskonti for statlige utlån opprettes på anmodning fra Finansdepartementet. Slike konti kan benyttes i utlånsordninger for statlige foretak mv., der låntakeren skal gis fleksibilitet til å trekke på en låneramme etter behov.

Ansvarlig fagdepartement overfører den bevilgede lånerammen til den aktuelle kontolånskonto som låntaker disponerer i tråd med fullmakt fra ansvarlig fagdepartement. Låntaker mottar ikke renter av innstående på kontolånskontoen, men betaler rente av det beløp som til enhver tid er trukket ut. Rentebeløpet beregnes av Norges Bank etter en rentesats som fastsettes av Finansdepartementet, og belastes ansvarlig fagdepartement.

Finansdepartementet betaler renter for disse innskuddene. Norges Bank beregner rentene og utbetaler rentebeløpene til motpartene en gang i måneden. Ved

utgangen av 2010 var det opprettet 16 slike konti. I løpet av året var det betalinger på ti av disse kontiene.

Bytteordningen

Utbetalingene fra staten ved forfall, avdrag og rentebetalinger for statspapirer, foretas av bank med rammeavtale på oppdrag for Finansdepartementet.

Innenfor bytteordningen er det forfall av statskasseveksler hvert kvartal. I 2010 ble det utbetalt beløp i størrelsesordenen 100 – 150 milliarder kroner ved hvert av disse forfallene.

På grunn av de store beløpene som rulleres innenfor bytteordningen, kan det oppstå situasjoner der staten ikke har tilstrekkelig innestående på sin konto i Norges Bank for å dekke utbetalingene ved forfall. De motsvarende innbetalingene ved emisjon av nye statskasseveksler, vil bli godskrevet statens konto etter at utbetalingene er belastet. Det kan derfor være aktuelt for Norges Bank å yte staten et intradag lån for å unngå problemer med de daglige betalingsoppkjørene i NBO. Stortinget vedtok derfor i desember en tilføyelse i sentralbankloven slik at bestemmelsen om at Norges Bank ikke kan yte kreditt direkte til staten, likevel ikke er til hinder for at banken yter kreditt til staten med løpetid innenfor en kalenderdag.

Statens finansfond

Det har ikke vært utbetalinger fra Statens finansfond i 2010. Fire banker har innløst fondsobligasjoner for til sammen 2,6 milliarder kroner.

Statens obligasjonsfond

Statens obligasjonsfond forvaltes av Folketrygdfondet. Utbetalinger skjer fra fondets konto i Norges Bank. Det har i 2010 i alt blitt utbetalt 1 milliard kroner fra

Regjeringens tiltakspakke i forbindelse med finanskrisen

Bytteordningen

I oktober 2008 vedtok Stortinget å innføre en ordning med bytte av statspapirer mot obligasjoner med fortrinnsrett (OMF). Bytteordningen mellom statskasseveksler og OMF blir administrert av Norges Bank på oppdrag av Finansdepartementet. De siste avtalene innenfor bytteordningen forfaller i 2014.

Statens finansfond

Statens finansfond ble etablert i mars 2009. Formålet med finansfondet er å bidra midlertidig med kjernekapital til norske banker. Fondet foretar kapitalinnskudd i norsk bank ved å erverve fondsobligasjon og preferansekapitalinstrument. Fondets kapitalinnskudd skjer etter søknad fra den enkelte bank og i henhold til avtale mellom fondet og banken. Utbetalingene skjer fra fondets konto i Norges Bank.

Statens obligasjonsfond

Statens obligasjonsfond ble etablert i mars 2009. Formålet med fondet er å bidra til økt likviditet i og bedre kapitaltilgang til kredittobligasjonsmarkedet i Norge. Statens obligasjonsfond er et generelt virkemiddel overfor obligasjonsmarkedet, hvor fondet sammen med andre investorer vil kjøpe obligasjonslån utstedt av norske foretak i både førstehånds- og andrehåndsmarkedet. Fondet forvaltes av Folketrygdfondet. Utbetalinger skjer fra fondets konto i Norges Bank.

fondets konto mot 7,6 milliarder kroner i 2009.

5 Tilgjengelighet for IKT-systemene

Driften av Norges Banks oppgjørssystem (NBO), systemet for sikkerhet for lån (SIL) og kontosystemet for staten er basert på IKT-systemer med drifts- og kommunikasjonsløsninger som involverer flere aktører.

Driften av IKT-systemene for NBO og SIL er utkontraktert til ErgoGroup AS, som i 2010 fusjonerte med EDB Business Partner ASA til det nye selskapet EDB ErgoGroup ASA. Kravene til denne driften er regulert i en avtale som blant annet inneholder en egen tjenesteleveranseavtale. Avtalen er en del av hovedavtalen mellom Norges Bank og EDB ErgoGroup om IKT-drift.

Det er også inngått avtaler med andre leverandører av tjenester og systemer for NBO, blant annet leverandøren av oppgjørssystemet; SIA-SSB S.p.A., leverandøren av kommunikasjonsløsningen; S.W.I.F.T. SCRL, og EDB ErgoGroup for forvaltning og videreutvikling av systemet for sikkerhet for lån.

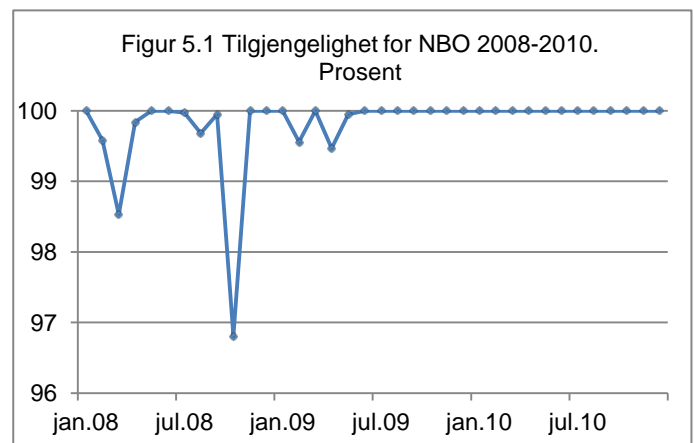
Driften av NBO overvåkes løpende og det iverksettes raskt tiltak for å løse eventuelle driftsproblemer. Avbrudd og avvik hos andre enn Norges Bank kan også ha konsekvenser for gjennomføringen av oppgjørene i NBO.

Norges Bank har krav om tilgjengelighet for kjernesystemet i NBO og kommunikasjonsløsningen SWIFT på hver 99,90 prosent. Dette medfører et krav på 99,80 prosent for samlet tilgjengelighet for programvaren og den tekniske driftsløsningen for NBO, herunder infrastrukturen for SWIFT-løsningen. Disse komponentene er tett integrert og oppgjørssystemet er avhengig av begge for å fungere.

Tilgjengelighetskravet for SIL-systemet, som benyttes til å registrere bankenes sikkerhetsstillelse og beregne låneadgangen, er 99,00 prosent per måned.

Tilgjengelighet defineres som den tiden de aktuelle systemene er teknisk tilgjengelige for å motta, postere og sende bekreftelse på gjennomførte betalingsoppgjør. Måleperioden for tilgjengelighet er fra kl. 05:00 til kl. 17:30 alle dager NBO er åpent.

I 2010 var tilgjengeligheten for kjernesystemet i NBO og den SWIFT-baserte kommunikasjonsløsningen 100 prosent. Figur 5.1 viser tilgjengeligheten for kjernesystemet NBO i årene 2008-2010 målt i henhold til avtalen med leverandøren av driftstjenestene. Tilgjengeligheten for SWIFT-systemet inngår i målingen fra mai 2009.

Gjennomsnittlig tilgjengelighet for SIL-systemet var 99,99 prosent. For NBO Online, som gir bankene tilgang til kontoinformasjon og adgang til å registrere betalingsoppdrag, var tilgjengeligheten 99,95 prosent.

Oppgavene med kontoholdet for staten utføres ved hjelp av et eget kontosystem. Det har ikke oppstått avbrudd eller avvik som har medført problemer for oppgavene med å forvalte statens konti i Norges Bank.

6 Beredskapsøvelser og tester av reserveløsninger

Et robust, effektivt og velfungerende oppgjørssystem for betalinger mellom bankene er viktig for tilliten til betalingssystemet og den finansielle stabiliteten i Norge. Det er derfor etablert beredskapsløsninger for sentrale driftsfunksjoner i tilknytning til Norges Banks oppgjørssystem (NBO) og for datakommunikasjonen med andre sentrale aktører. I 2010 har Norges Bank gjennomført øvelser av beredskapsløsninger for viktige funksjoner knyttet til driften av oppgjørssystemet, systemet for sikkerhet for bankenes lån og kontoholdet for staten.

Øvelsene og testene av reserveløsninger skjer både internt i Norges Bank og i samarbeid med eksterne aktører, bl.a. leverandører av drifts- og systemløsninger. Nedenfor er det en kort omtale av de viktigste testene og øvelsene.

Reserveløsninger for NBO mv.

Norges Bank avholdt i samarbeid med Verdipapirsentralen (VPS) en felles test av reserveløsningen for overføring av data mellom VPS og NBO. Formålet med testen var å kvalitetssikre prosedyrene for håndtering av verdipapiroppjøret ved kommunikasjonsbrudd mellom VPS og Norges Bank.

Norges Bank har gjennomført øvelser av sine løsninger for relokalisering av drifts- og overvåkingsfunksjoner for oppgjørssystemet, systemet for sikkerhet for lån og kontoholdet for staten.

Reserveløsninger for SWIFT

De største og mest sentrale brukerne av SWIFT-nettverket forutsettes å være kontinuerlig tilgjengelig for å behandle SWIFT-meldinger. SWIFT avholdt derfor hvert år en øvelse i å ta i bruk reservestedsløsningen for SWIFT og en

øvelse der et SWIFT operasjonssenter tar over driftsoppgavene for et annet. I 2010 deltok Norges Bank i begge øvelsene.

Reserveløsninger for CLS

Norges Bank deltar hvert år i flere øvelser i bruk av reserveløsninger for transaksjonsbehandling og prosedyrer ved avvik og avbrudd i normale driftsrutiner for valutaoppgjørssystemet CLS (Continuous Linked Settlement). Øvelsene gjennomføres av CLS Services i samarbeid med en eller flere av bankene som deltar i dette oppgjørssystemet. I 2010 ble det gjennomført seks slike øvelser. Fire øvelser gjaldt bruk av reserveløsning ved avbrudd i kommunikasjonen mellom CLS og Norges Bank. To øvelser gjaldt bruk av reserveløsningen for bankenes betalinger til CLS. Se for øvrig omtale av CLS i avsnitt 2.11.

Reserveløsninger for kontoholdet for staten

Norges Bank gjennomfører jevnlig øvelser av beredskapsløsninger for oppgavene med kontoholdet for staten. Øvelsene gjennomføres i samarbeid med bankene som utfører betalingstjenester for staten og leverandørene av IKT driftstjenester for disse oppgavene. I 2010 er det gjennomført øvelser av varslingsrutiner ved avvik og bruk av reserveløsning for overføringer mellom bankene og Norges Bank.